

Teresa Mazepa

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

LESZEK MAZEPA – BADACZ KULTURY MUZYCZNEJ LWOWA I GALICJI

Aby wyczerpująco i należycie ocenić i zrozumieć pełen zakres działalności Leszka Mazepy (1931–2016) jako muzykologa, historyka muzyki, pedagoga, kompozytora, krytyka muzycznego, kolekcjonera muzykaliów, organizatora oraz animatora życia kulturalno-społecznego, niezbędna jest znacznie szersza forma wydawnicza niż zwykły artykuł. Czuję więc wielką odpowiedzialność, aby w tak krótkim formacie wydawniczym, w sposób skrótowy, lecz treściwie pełny, odzwierciedlić bogaty życiorys, szerokie zainteresowania naukowe, działalność społeczno-kulturalną L. Mazepy, prywatnie mojego Tatusia. Odziedziczyłam po Nim nie tylko bogatą spuściznę naukową, ale przede wszystkim pasję do nauki, do prowadzenia dalszych badań w dziedzinach, w których był on pionierem. Taką pasją można zarazić się tylko od człowieka, który sam potrafił „płonąć”. A takim człowiekiem był profesor Leszek Mazepa.

Nie zważając na to, że L. Mazepa nie posiadał kierunkowego wykształcenia muzykologicznego, będąc kompozytorem¹, pozostał w pamięci potomnych właśnie jako muzykolog o niepodważalnym autorytecie w kwestiach badań nad kulturą muzyczną Lwowa i Galicji i którego wkład w poznanie muzycznej przeszłości regionu jest bezcenny. Zajął się badaniami muzykologicznymi już w dojrzałym wieku z wyboru, z głębokiej wewnętrznej potrzeby odkłamania historii i przywrócenia naszej zbiorowej pamięci obiektywnego obrazu wspólnej galicyjskiej wielonarodowej przeszłości muzycznej. Pozostawił po sobie spory dorobek piśmienniczy, na który składa się ponad 500 różnorodnych publikacji, w większości o charakterze muzykologicznym i historiograficznym, w tym monografie, artykuły naukowe i popularnonaukowe, opracowania źródłowe, hasła encyklopedyczne i noty biograficzne, poradniki, recenzje, opinie, opracowania, opublikowane w języku polskim, ukraińskim, niemieckim, angielskim, białoruskim, chorwackim i rosyjskim. Jego badania koncentrowały się wokół trzech powiązanych ze sobą obszarów tematycznych: kultury muzycznej Lwowa i Galicji od czasów najdawniejszych do współczesności w najróżniejszych jej przejawach i sferach w różnych

¹ Ukończył w 1953 r. klasę kompozycji u znanego polskiego kompozytora, profesora, doktora muzykologii Adama Sołtysa w Lwowskim Państwowym Konserwatorium im. M. Łysenki.

środkach narodowych i kulturowych, szkolnictwa muzycznego Lwowa oraz stosunków polsko-ukraińskich. Jak stwierdziła Olga Popowicz, dzięki naukowemu zaangażowaniu i poświęceniu nauce stał się „[...] nie tylko pionierem w dziedzinie całościowych badań kultury muzycznej Galicji od czasów najdawniejszych do współczesności”, lecz także „[...] cenionym badaczem tego problemu, o niekwestionowanym autorytecie naukowym, posiadającym niemal wyczerpującą wiedzę w tej dziedzinie”².

Oprócz pracy naukowo-badawczej L. Mazepa z równie wielkim oddaniem poświęcał się działalności pedagogicznej. Przez ponad czterdzieści lat był związany z Lwowskim Państwowym Konserwatorium im. M. Łysenki (obecnie Lwowska Narodowa Akademia Muzyczna im. Mykoły Łysenki), gdzie w 1960 r. rozpoczął swoją karierę naukowo-dydaktyczną. Od 1991 r. związany był z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Rzeszowie, gdzie rozpoczął pracę w Katedrze Wychowania Muzycznego, która w 2000 r. została przekształcona w Instytut Muzyki, stając się w 2001 r. jednostką dydaktyczno-naukową nowo utworzonego Uniwersytetu Rzeszowskiego. W latach 1998–2000 L. Mazepa sprawował funkcję dyrektora Katedry Wychowania Muzycznego i kierownika Zakładu Teorii Muzyki, zaś w latach 2006–2011 był kierownikiem Zakładu Badań nad Kulturą Muzyczną Pogranicza Etnicznego w Instytucie Muzyki UR. Wypromował ponad 100 magistrów i kilkudziesięciu licencjatów.

L. Mazepa również prowadził szeroko zakrojoną działalność społeczno-kulturalną. Zaczynając od lat dziewięćdziesiątych XX w., wiele zdziałał dla odrodzenia i promocji polskiej kultury we Lwowie, przyczyniając się jednocześnie do polsko-ukraińskiego zbliżenia kulturowego. W 1988 r. wraz z przedstawicielami polskiego środowiska – lekarzem endokrynologiem Adamem Kokodyńskim i Adolfem Wisłowskim, związanym z Polskim Teatrem Ludowym we Lwowie – stworzyli prężnie działające do dziś Towarzystwo Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej. Został jego pierwszym prezesem, przyczyniając się do wskrzeszenia i krzewienia polskości na terenie Lwowa i ziemi lwowskiej. Zaś w 1995 r. wraz z profesorem Jurijem Jasinowskim zorganizował w Rzeszowie pierwszą polsko-ukraińską międzynarodową konferencję „Musica Galiciana”³, która z czasem przekształciła się w cykliczne wydarzenie naukowe o międzynarodowej renomie. W tym samym roku L. Mazepa zainicjował naukową serię wydawniczą o tej samej nazwie, publikowaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego

² Т. Мазепа, *Лешек Мазепа. Біо-бібліографічні відомості та інші матеріали*, Львів 2005, s. 173.

³ Instytucjonalnymi organizatorami byli Katedra Wychowania Muzycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie oraz Lwowskie Państwowe Konserwatorium im. M.W. Łysenki. W latach 1995–2010 naukowe sesje konferencji „Musica Galiciana” odbyły się w Rzeszowie, Lwowie, Iwano-Frankowsku, Drohobyczu, Kołomyi. Kolejne edycje konferencji „Musica Galiciana” zostały przeniesione do Rzeszowa, gdzie odbywają się cyklicznie co dwa lata w Instytucie Muzyki (obecnie – Wydział Muzyki) Uniwersytetu Rzeszowskiego.

(dotychczas ukazało się 18 tomów serii⁴). Posiada ona ugruntowaną, nie tylko w naszym kraju, pozycję naukową. Na łamach MG naukowcy z różnych krajów: Polski, Ukrainy, Niemiec, Austrii, Słowacji, USA i Izraela, prezentują aktualne badania, prowadzone z wielu perspektyw badawczo-interpretacyjnych, które dotyczą muzycznego oraz kulturowego dziedzictwa narodów zamieszkujących obszar Galicji, ujawniając wiele zapomnianych i nieznanych kart wspólnej historii.

W 1998 r. wraz z dyrygentem, pedagogiem, kompozytorem i animatorem życia muzycznego na Podkarpaciu Andrzejem Szypułą utworzył Rzeszowskie Towarzystwo Muzyczne, które z powodzeniem działało do 2020 r. nie tylko w Rzeszowie, ale i na terenie województwa podkarpackiego oraz poza nim, organizując koncerty, sesje naukowe „Musica Resoviana”⁵ oraz spektakle teatralne.

Profesor Leszek Mazepa był również namiętnym kolekcjonerem – pozostawił po sobie unikatowy zbiór nut i druków muzycznych (wydania broszurowe, czasopiśma, stare edycje) oraz archiwum, w którym znajdują się bezcenne artefakty związane z kulturą muzyczną Lwowa, m.in. rękopiśmienne i drukowane dokumenty Galicyjskiego (Polskiego) Towarzystwa Muzycznego, Союзу Українських Професійних Музик (СУПром) [Związek Ukraińskich Muzyków (Kompozytorów) Zawodowych], Wyższego Instytutu Muzycznego im. Łysenki we Lwowie, Konserwatorium Muzycznego im. K. Szymanowskiego we Lwowie etc.

Leszek Mazepa przyszedł na świat w Stryju w 1931 r. w rodzinie polskich nauczycieli⁶, o typowym mieszanym galicyjskim rodowodzie (zarówno ze strony ojca, jak i matki w rodzinie byli Polacy, Rusini – Ukraińcy, Węgrzy, Austriacy, Niemcy), reprezentujący często spotykaną na terenach pogranicza kulturowego, którą była Galicja, złożoną tożsamość, nazywaną trafnie przez badaczy tego zagadnienia mozaikową⁷. W jego rodzinie poszanowanie do wieloetnicznego i wielokulturowego dziedzictwa Galicji, tolerancję i akceptację przedstawicieli innych narodowości i kultur postrzegano jako podstawę wychowania i postawę życiową.

⁴ Leszek Mazepa był redaktorem naukowym I, III, V, VII oraz IX tomu serii wydawniczej *Musica Galicana*.

⁵ Odbyło się 10 edycji sesji naukowych konferencji „Musica Resoviana”, zorganizowanych w Rzeszowie.

⁶ Matka Leszka Mazepy – Bogusława-Anna z domu Chudziak, była absolwentką Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego im. Stanisława Konarskiego we Lwowie, pracowała jako nauczycielka najpierw w szkole w miejscowości Żakła, następnie w Niniówie Górny oraz Węldzisz [Węldiż] (obecnie rejon dołiński, obwód iwanofrankiowski), gdzie pełniła funkcję dyrektorki szkoły miejscowej; następnie pracowała w Stryju. Ojciec – Zygmunt Mazepa – ukończył Wydział Matematyczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, również pracował jako nauczyciel najpierw w gimnazjum w Dolinie (obecnie rejon kałuski, obwód iwanofrankiowski), następnie w Stryju.

⁷ O zagadnieniach związanych z tożsamością mozaikową oraz mozaikach tożsamości galicyjskich pisali: Z. Pucek, *Galicyjskie doświadczenie wielokulturowości a problem więzi społecznych* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 2, red. J. Chłopecki, H. Madurowicz-Urbańska, Rzeszów 1995, s. 11–26; J. Wódz, K. Wódz, *Galicyjska tożsamość mozaikowa czy mozaika tożsamości galicyjskich* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 2, red. J. Chłopecki, H. Madurowicz-Urbańska, Rzeszów 1995, s. 49–59.

Te zasady Leszkowi Mazepie wpoili mama oraz dziadkowie ze strony matki, którzy wychowywali go po śmierci ojca (stracił go, mając trzy lata). Owszem, u większości rodziny istniało silne poczucie przynależności do polskiej opcji narodowej⁸, lecz współistniało ono z równie silnym poczuciem szacunku do innej dużej części rodziny, która wybrała inną opcję narodowościową – ukraińską⁹. Dwie gałęzie rodziny egzystowały w zgodzie, nie konfrontując ze sobą polskości i ukraińskości, nie dzieląc jej członków na lepszych czy gorszych. W rodzinie wspólnie były obchodzone święta kościelne według kalendarza gregoriańskiego i juliańskiego, a członkowie rodziny biegle posługiwali się językiem polskim, ukraińskim i niemieckim¹⁰. Wyniesiony z rodzinnego domu szacunek wobec wieloetnicznej i wielokulturowej tradycji Galicji, a także wielkie wyczucie i takt wobec skomplikowanych, niejednokrotnie drażliwych i niejednoznacznych kwestii narodowych znajdzie później wyraz w wielu publikacjach L. Mazepy dotyczących szeroko pojętej kultury Galicji.

Od dzieciństwa Leszek Mazepa przejawiał predyspozycje muzyczne, pragnął kształcić się w tym kierunku. Podjął nawet próbę, w czasach okupacji niemieckiej, dostania się do szkoły muzycznej w Stryju, do której jednak go nie przyjęto. Pobierał więc prywatne lekcje gry na organach i fortepianie, których udzielał mu organista miejscowego kościoła parafialnego. Opanowanie gry na organach umożliwiło mu wkrótce wykonywanie funkcji organisty w tymże kościele, którą łączył z funkcją ministranta. Kontynuował swoje nieformalne kształcenie muzyczne, uczęszczając na lekcje prywatne gry na fortepianie oraz teorii muzyki do znanej w Stryju pianistki, absolwentki Konserwatorium Galicyjskiego Towarzystwa Muzycznego – Anny Szeperowicz. To ona rozbudziła w młodym Leszku ambicje muzyczne, jej zasługą było umocnienie w L. Mazepie przekonania, aby kontynuować zajęcia muzyczne na wyższym, czyli konserwatoryjnym poziomie¹¹. Pozytywnie zmotywowany, w 1948 r. podejmuje studia kompozytorskie w Lwowskim

⁸ Babcia Leszka Mazepy Ludwika Chudziak, *de domo* Schulz, jego mama Bogusława-Anna *de domo* Chudziak, *primo voto* Mazepa, *secundo voto* Nowakowska, jego ojciec Zygmunt Mazepa oraz sam Leszek Mazepa i jego młodszy przyrodni brat Bogusław Nowakowski zostali ochrzczeni w Kościele rzymskokatolickim i uznawali siebie za Polaków (informacje pochodzą z dokumentów znajdujących się w archiwum prywatnym L. i T. Mazepów).

⁹ Dziadek Teodor Chudziak był grekokatolikiem i zawsze podkreślał, że jest Rusinem – Ukraińcem. Miał brata, który mieszkał w Drohobyczu i który wychował swoje dzieci (syna i córkę) jako Ukraińców. Po II wojnie światowej rodzina się rozdzieliła – syn pozostał w Drohobyczu, zaś córka wyjechała do Polski, do Częstochowy, świadomie rezygnując z tożsamości ukraińskiej, wybierając polską opcję narodowościową.

¹⁰ Babcia Ludwika Chudziak była mieszanego, polsko-niemieckiego pochodzenia, biegle rozmawiała w tych językach. Podczas okupacji niemieckiej odrzuciła propozycję niemieckich władz okupacyjnych wpisania na volkslistę (niemiecką listę narodowościową) i zostania volksdeutschem. Uważała siebie za Polkę.

¹¹ T. Mazepa, *Лешек Мазепа. Біо-бібліографічні відомості та інші матеріали*, Львів 2005, s. 89.

Państwowym Konserwatorium im. M.W. Łysenki, gdzie kształci się w klasie profesora, doktora muzykologii Adama Sołtysa, u którego przed wstąpieniem do Konserwatorium uczył się prywatnie sztuki kompozycji, zasad polifonii oraz harmonii. Nauka u tak wielkiego autorytetu muzycznego, jakim był A. Sołtys – kluczowej postaci życia muzycznego międzywojennego Lwowa, dyrektora Polskiego Towarzystwa Muzycznego we Lwowie, syna wybitnego kompozytora Mieczysława Sołtysa – miała ogromny wpływ na kształtowanie osobowości Leszka Mazepy, zarówno jako muzyka, jak i człowieka¹².

Okres studiów we Lwowie był dla L. Mazepy czasem intensywnego przyswojenia solidnej dawki wiedzy, czasem kształtowania się jego poglądów na sztukę i otoczenie, formowania gustów estetycznych oraz okresem intensywnego obcowania z żywą muzyką. Stał się bywalcem spektakli operowych, na które zabierał partytury wykonywanych utworów, ucząc się ich w ten sposób, oraz filharmonicznych koncertów muzyki klasycznej, bacznie przyglądając się warsztatowi pracy dyrygentów lwowskich – Adama Sołtysa, Mykoły Kołessy, Isaaka Paina, Demiana Pelechatego, Nestora Gornickiego i szeregu innych, występujących w ramach gościnnych koncertów. Pragnąc realizować swoje ambicje naukowe, zostaje członkiem młodzieżowej sekcji Lwowskiego Oddziału Związku Kompozytorów Ukrainy oraz studenckiego koła naukowego Konserwatorium. Inicjuje nieformalne muzyczno-artystyczne spotkania, wygłaszając referaty z historii kultury, w których uczestniczą studenci Wydziału Teoretyczno-Kompozytorskiego¹³.

Po ukończeniu Konserwatorium w 1953 r. przez rok pracował jako kierownik działu muzycznego i dyrygent w Teatrze Muzyczno-Dramatycznym im. Pietrowskiego w Proskurowie (obecnie miasto Chmielnicki), gdzie tworzył muzykę do sztuk teatralnych oraz kierował orkiestrą teatralną. W 1954 r. został powołany do wojska. Pełnił służbę w Wünsdorf (Niemcy) jako dyrygent Zespołu Pieśni i Tańca Grupy Armii Radzieckiej w Niemczech. Po powrocie z Niemiec w 1960 r. został zatrudniony w Konserwatorium we Lwowie, najpierw jako starszy wykładowca w Katedrze Instrumentów Ludowych (uczył dyrygowania, instrumentacji i aranżacji przyszłych dyrygentów orkiestr instrumentów ludowych), następnie jako docent (1978) i profesor (1990). W latach 1965–1986 piastował kolejno funkcję dziekana Wydziału Wokalistyki, Wydziału Dyrygentury, Wydziału Pedagogiki Muzycznej, Wydziału Historii i Teorii Muzyki oraz Wydziału Kompozycji. W latach 1975–1989 r. był kierownikiem Katedry Kompozycji.

Wyszkolił wielu fachowców w zakresie dyrygentury, instrumentacji i aranżacji, jak również szereg kompozytorów¹⁴, wśród których był znany twórca muzyki

¹² L. Mazepa, *Rozmyślania i wspomnienia o Lwowie i lwowiakach*, Lwów 2011, s. 120–132.

¹³ Л. Мазепа, *Сторінки музичного минулого Львова. З неопублікованого*, Львів 2001, s. 218–220.

¹⁴ L. Mazepa wykształcił dwudziestu kompozytorów. Jego studentami byli m.in: Bohdan Kłymczuk, Ulana Biłan, Jurij Sydoriak, Dmytro Kapyrin, Tetiana Kiwa, Myroslaw Wołyński,

pop Wołodymyr Iwasiuk¹⁵. Niektórzy z nich zostali cenionymi twórcami, członkami Związku Kompozytorów Ukrainy, niektórzy zajęli się nauką, zdobywając stopnie i tytuły naukowe. A on sam w pewnym momencie przestał tworzyć muzykę, chociaż w czasie studiów rokował wielkie nadzieje¹⁶. Jak wspominała profesor Stefania Pawłyszyn, „[...] był studentem profesora Adama Sołtysa i wykazywał duży talent twórczy. Otrzymał dyplom z kompozycji”¹⁷.

Już na początkach swojej pracy w Lwowskim Konserwatorium L. Mazepa angażuje się w działalność naukową, zaczynając skromnie od przygotowywania lakonicznych rozprawek z historii muzyki, poradników przeznaczonych dla abiturientów na studia muzyczne, skromnych artykułów prasowych. W Bibliotece Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej im. Mykoły Łysenki zachowało się wiele nieopublikowanych prac L. Mazepy z tego wczesnego okresu – opracowań i studiów naukowych. Systematyczną i pogłębianą pracę badawczą Leszek Mazepa podejmuje na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, dzięki lwowskiej muzykolog i bibliograf Jarosławie Kołodij¹⁸, która w latach 1952–1975 była dyrektorką Biblioteki Konserwatorium. To właśnie ona jako pierwsza zachęciła go do zajęcia się muzykologią na poważnie, dostrzegając jego potencjał naukowy,

Hałyna Łuszczenko, Lila Gudyma, Jurij Peczenyj, Myron Dacko, Iwan Łytwynow, Jarosław Bobynśkyj, Roman Cyś, Jurij Szarifow, Ołeksandr Opanasiuk, Wołodymyr Pasiczyk, Wasyl Kowal, Andrij Łehkyj.

¹⁵ Wołodymyr Iwasiuk (1949–1979) – ukraiński kompozytor, wykonawca, multiinstrumentalista. Jeden z twórców ukraińskiej muzyki pop. Jest autorem 107 piosenek, 53 utworów instrumentalnych i muzyki do kilku spektakli.

¹⁶ L. Mazepa ma w swoim dorobku wiele różnych utworów m.in. „Suite polską”, uwertury, suitę smyczkowe, sonaty fortepianowe, symfonie, miniatury instrumentalne, muzykę do spektakli teatralnych. Rękopisy nut przechowywane są w archiwum rodzinnym.

¹⁷ Т. Мазепа, *Лешек Мазепа. Біо-бібліографічні ...*, с. 161.

¹⁸ Jarosława Kołodij (1911–1978) – muzykolog, bibliograf, pedagog. Uczennica Adolfa Chybińskiego, absolwentka muzykologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, którą ukończyła w 1935 r. W latach 1938–1939 studiowała w Państwowym Pedagogium w Warszawie. W 1945 rozpoczęła pracę najpierw jako nauczyciel akademicki, następnie w latach 1952–1975 jako dyrektorka biblioteki w Lwowskim Państwowym Konserwatorium im. M. Łysenki. Równocześnie, w latach 1945–1952, podejmowała współpracę z Instytutem Folkloru Akademii Nauk ZSRR we Lwowie. Jej wielką zasługą było stworzenie w latach pięćdziesiątych XX w. systemu klasyfikacji literatury muzykologicznej dla bibliotek muzycznych, według której Biblioteka Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej im. Mykoły Łysenki do dziś opracowuje i systematyzuje swoje zbiory. W 1958 r. przygotowała do druku książkę pt. „Остап Нижанківський” [Ostap Nyžankiwski], której publikacja została zakazana z powodu „błędów politycznych”. Publikacja ta ujrzała światło dzienne w 1994 r. we Lwowie, już po śmierci autorki. W połowie lat siedemdziesiątych XX w. została oskarżona o „burżuazyjny nacjonalizm” za przechowywanie utworów ukraińskich kompozytorów zakazanych przez ówczesne władze (w szczególności hymnu M. Werbyckiego „Ще не вмерла Україна” [Ukraina jeszcze nie umarła]) i w 1975 r. zwolniona ze stanowiska. Jest autorką takich prac, jak „Композитор А. Кос-Анатольський” [Kompozytor A. Kos-Anatolski] (1972), „Композитор Євген Козак” [Kompozytor Jewhen Kozak] (1974). Енциклопедія сучасної України, <https://esu.com.ua/article-5668> (02.05.2024).

umiejętność syntezy informacji i logicznego wnioskowania. Stefania Pawłyszyn, przyjaciółka ze studiów, również wspierała jego aspiracje naukowe, ukierunkowując go na tematykę związaną z badaniami dziejów szkolnictwa muzycznego w okresie poprzedzającym powstanie Lwowskiego Konserwatorium w 1939 r.¹⁹ Opinia szanowanych we lwowskim środowisku osób, w tym uczeni Adolfa Chybińskiego, absolwentki lwowskiej muzykologii Jarosławy Kołodziej, zmobilizowały L. Mazepę do pogębianej pracy badawczej.

W tym miejscu warto przypomnieć okoliczności, w jakich L. Mazepa rozpoczął swoje badania. W Galicji, przyłączonej w 1939 r. do Ukraińskiej SRR, a de facto do ZSRR, istniała ideologiczna i polityczna presja ze strony władz, które dążąc do podniesienia prestiżu kultury radzieckiej, w tym kultury muzycznej, nie tylko pomijały milczeniem, ale i negowały cały dorobek polskiego i austriackiego życia artystycznego we Lwowie i w Galicji, kulturę wielonarodowej i wielokulturowej Galicji przed II wojną światową. Według historiografii radzieckiej wszystko, co istniało przed tzw. złotym wrześniem 1939 r.²⁰, było niszczone wszelakimi dostępnymi władzom środkami, często przestępczymi (usuwanie i niszczenie archiwów, pomników historycznych, usuwanie z urzędów, a nawet fizyczna eksterminacja wybitnych postaci). W efekcie wytworzył się wypaczony pogląd na dzieje kultury muzycznej w Galicji. W takiej atmosferze zafałszowań i przemilczeń Leszek Mazepa odważył się ujawnić zapomniane karty muzycznej historii, przeprowadzić zakrojone na szeroką skalę badania źródłowe i opublikować wyniki, które będą obalać stereotypy.

Na przestrzeni wielu lat, dla uzyskania dokładnych i wiarygodnych wyników naukowych L. Mazepa opracował setki dokumentów archiwalnych i materiałów źródłowych z wielu archiwów i bibliotek naukowych²¹:

1. Lwów: Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [Центральний державний історичний архів України у Львові], Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego [Державний архів Львівської області], Archiwum Lwowskiego Państwowego Konserwatorium im. M.W. Łysenki; Dział sztuki, Dział rzadkich książek i rękopisów Lwowskiej Narodowej Biblioteki Naukowej Ukrainy im. W. Stefanyka [Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника], Naukowa Biblioteka Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki [Наукова бібліотека Львівського національного

¹⁹ T. Mazepa *Лешек Мазепа. Біо-бібліографічні...*, s. 120–121, 161–162.

²⁰ „Złoty wrzesień” – eufemistyczne określenie funkcjonujące w ukraińskiej kulturze socrealistycznej i w radzieckich podręcznikach z historii, jakim opisywano wydarzenia z września 1939 r. Wykorzystanie tego określenia miało na celu poetyzację operacji wojskowej i utrwalenie mitu „bohaterskiej” kampanii „zniewolonych” narodów przeciwko polskim „oprawcom”.

²¹ Spis archiwów i bibliotek został sporządzony na podstawie analizy publikacji L. Mazepy oraz prywatnego archiwum L. i T. Mazepów, w których zgromadzone są rękopiśmienne zapiski i notatki poczynione przez L. Mazepę z różnych lat pracy w archiwach i bibliotekach.

університету ім. Івана Франка], Biblioteka Instytutu Ukrainoznawstwa im. I. Krypjakewycza Narodowej Akademii Nauk Ukrainy [Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України],

2. Kijów: Centralne Państwowe Archiwum Rewolucji Październikowej Ukraińskiej SRR – obecnie Centralne Państwowe Archiwum Najwyższych Władz i Rządów Ukrainy [Центральний державний архів жовтневої революції УРСР – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України)], Archiwum Państwowe Ministerstwa Kultury Ukrainy [Державний архів Міністерства культури України], Archiwum Ławry Pieczerskiej w Kijowie [Архів Києво-Печерської Лаври], Archiwum i Biblioteka Instytutu Historii Sztuki, Folkloru i Etnologii im. M.T. Rybskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy [Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної Академії Наук України], Naukowa Biblioteka Narodowego Uniwersytetu im. T.G. Szewczenki w Kijowie [Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка], Narodowa Biblioteka Ukrainy im. W.I. Wernadskiego [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського], Archiwum i Biblioteka Narodowej Akademii Muzycznej im. P. I. Czajkowskiego w Kijowie [Архів Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, Бібліотека Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського],

3. Moskwa: Centralne Państwowe Archiwum Literatury i Sztuki ZSRR [Центральний державний архів літератури і мистецтва СРСР], Archiwum i Biblioteka Państwowego Konserwatorium Moskiewskiego im. P.I. Czajkowskiego [Московская государственная консерватория имени П. И. Чайковского],

4. Wiedeń: Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Universität Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Institut für Musikwissenschaft der Universität Wien, Albertina, Institut für Theaterwissenschaft der Universität Wien,

5. Kraków: Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteka Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteka Instytutu Muzykologii, Biblioteka Akademii Muzycznej,

6. Warszawa: Biblioteka Narodowa, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteka Instytutu Sztuki PAN,

7. Wrocław: Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Biblioteka Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego,

8. Katowice: Biblioteka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego, a także w licznych bibliotekach i archiwach w Cieszynie, Rzeszowie, Przemyślu, Lublinie i Poznaniu.

Setki stron odręcznych wypisów z dokumentów archiwalnych, fotokopie źródeł, reprinty, druki sporządzone przez L. Mazepę na podstawie opracowanych przez niego dokumentów archiwalnych i źródłowych znajdują się w prywatnym

archiwum domowym rodziny Mazepów i służą do dziś jako cenny materiał informacyjny dla dalszych badań naukowych.

Prawdopodobnie na początku lat siedemdziesiątych XX w. Jerzy Szybalski, kierownik Pracowni Nagrań Konserwatorium Lwowskiego, widząc ogromne zainteresowanie L. Mazepy pracą naukową, przekazał mu ocalone od całkowitego zniszczenia rękopisy, druki oraz dokumenty z XIX i XX w. Galicyjskiego (od 1919 r. Polskiego) Towarzystwa Muzycznego, Konserwatorium G[P]TM oraz Filharmonii Lwowskiej. Obecnie stanowią one integralną część archiwum prywatnego.

Bodźcem do upublicznienia w obiegu międzynarodowym pierwszych wyników badań nad muzyczną przeszłością Lwowa i Galicji była prośba ówczesnego głównego dyrygenta i kierownika artystycznego Filharmonii Lwowskiej Isaaka Paina, skierowana w 1973 r. do L. Mazepy, o wyszukanie informacji na temat czeskiego skrzypka Václava Humla, koncertmistrza orkiestry symfonicznej w stworzonej w 1902 r. Filharmonii Lwowskiej. Wyniki przeprowadzonych badań stały się podstawą pierwszej zagranicznej publikacji pt. *Vaclav Huml u Lavovu*²².

Ważnym wydarzeniem w karierze naukowej L. Mazepy stała się oferta współpracy naukowej, którą złożył mu w 1973 r. naukowiec o ugruntowanej renomie międzynarodowej Dymitr Kołbin, znawca tematyki związanej z postacią „lwowskiego Mozarta” – Franza Xavera Wolfganga Mozarta. Zaproponował on wspólne napisanie artykułu dotyczącego kultury muzycznej we Lwowie, który zamówiła u niego największa niemiecka encyklopedia muzyki *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (MGG). Artykuł pt. *Lemberg* ukazał się w MGG w 1976 r.²³ L. Mazepa czuł ogromną satysfakcję z tego powodu, była to bowiem pierwsza publikacja muzykologiczna, w której dzieje kultury muzycznej Lwowa ukazane zostały w wielokulturowym wymiarze. W 1976 r. ten sam materiał, w identycznym ujęciu metodologicznym, został opublikowany w języku rosyjskim w *Музыкальной энциклопедии* [Encyklopedia Muzyczna] pod redakcją Jurija Kiełdysza²⁴. Podobne ujęcie cechuje również rozdziały poświęcone życiu koncertowemu oraz teatralnemu w Galicji końca XIX – początku XX w., zamieszczone w trzecim i czwartym tomie *Історії української музики* [Historii muzyki ukraińskiej]²⁵.

O wzrastającym autorytecie naukowym Leszka Mazepy wymownie świadczy fakt, że w latach osiemdziesiątych XX w. był on jedynym stałym autorem haseł

²² L. Mazepa, *Vaclav Huml u Lavovu*, „Muzika” 1973, nr 1, s. 21–24.

²³ D. Kolbin, L. Mazepa, *Lemberg* [w:] *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*, red. F. von Blume, Bd. 16: Supplement 2: Eardsen – Zweibrücken, Kassel 1976, s. 1111–1114.

²⁴ Л. Мазепа, *Львов* [w:] *Музыкальная энциклопедия*, red. Ю. Келдыш, Москва 1976, t. 3, s. 346–350.

²⁵ В. Кли́н, Л. Мазепа, *Концертно-музичне життя* [w:] *Історія української музики (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)*, Київ 1991, t. 3, s. 314–338; А. Муха, Л. Мазепа, *Музично-театральне життя* [w:] *Історія української музики (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)*, Київ 1991, t. 3, s. 276–313.

naukowych takich wydawnictw, jak *Українська радянська енциклопедія* i *Украинская советская энциклопедия* (Ukraińska Encyklopedia Radziecka), który nie miał ani stopnia, ani tytułu naukowego. W związku z brakiem posiadania stopnia / tytułu naukowego powstawały czasami niezręczne i upokarzające dla niego sytuacje. Na przykład w 1980 r. anglojęzyczny leksykon *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*²⁶ opublikował bez konsultacji autorskiej angielską wersję opracowanego przez niego hasła zamieszczonego uprzednio w MGG, dodając kilku współautorów; niejednokrotnie zdarzało się, że w leksykonach lub słownikach biograficznych, publikacjach naukowych wykorzystywano materiały pochodzące z publikacji L. Mazepy, „zapominając” wymienić autora etc.

W 1985 r. w Państwowym Moskiewskim Konserwatorium im. P. I. Czajkowskiego L. Mazepa z sukcesem obronił pracę doktorską pt. *Развитие музыкального образования во Львове (XV–XX ст.)* [Rozwój szkolnictwa muzycznego we Lwowie (XV–XX w.)] – fundamentalne dzieło w dwóch tomach²⁷. Obrona stała się możliwa dopiero w Moskwie, po długich latach krytyki i odmowy otworzenia przewodu doktorskiego w Kijowie, gdyż kijowscy decydenci w dziedzinie sztuki kategorycznie nie zgadzali się z treściami zawartymi w pracy, wytykając ich niezgodność z ogólnie przyjętym dyskursem. W dysertacji autor bowiem odważnie i przekonująco potwierdził słuszność tezy, że przed „złotym wrześnie” w Galicji istniało wielonarodowe i wielokulturowe – polskie, ukraińskie, żydowskie, ormiańskie, niemiecko-austriackie – wartościowe i bogate życie muzyczno-artystyczne. W pierwszym tomie na podstawie licznych dokumentów archiwalnych oraz mało znanych materiałów drukowanych Mazepa dokonuje analizy funkcjonowania systemu szkolnictwa muzycznego we Lwowie, rozpatrując go w kontekście rozwoju kultury muzycznej w okresie od XV do XX w. (do 1984 r.). W drugim tomie rozprawy prowadzi argumentowaną debatę ze znanymi radzieckimi muzykologami, którzy dopuścili się wielu nieścisłości w swoich pracach, fałszując w niektórych przypadkach dane dotyczące wydarzeń z życia muzycznego Lwowa.

Obrona pracy doktorskiej stała się punktem zwrotnym w karierze naukowej L. Mazepy oraz ugruntowała jego pozycję jako eksperta w dziedzinie historii galicyjskiego życia muzycznego.

Naukowe publikacje L. Mazepy: monografie, liczne artykuły, hasła encyklopedyczne i noty biograficzne poświęcone postaciom, instytucjom muzycznym, szkolnictwu muzycznemu Lwowa i Galicji, szczególnie te opublikowane w latach dziewięćdziesiątych XX w. i na początku XXI w., stanowią swoiste kompendium wiedzy o kulturze muzycznej Lwowa i Galicji od czasów najdawniejszych po współczesność. W tych opracowaniach L. Mazepa ujawnia wiele nieznanych lub

²⁶ T. Chylinska, D. Kolbin, L. Mazepa, A. Wirsta, *Lviv* [w:] *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, ed. S. Sadie, Vol. 11, London 1980, p. 381–382.

²⁷ Л. 3. Мазепа, *Развитие музыкального образования во Львове (XV–XX ст.)*, rozprawa doktorska, Москва 1985, t. I, t. II.

„zapomnianych” nazwisk, uściśla daty, odtwarza dzieje licznych instytucji muzycznych, przede wszystkim z polskiej i austriackiej przeszłości muzycznej Lwowa i Galicji, o których pamięć przez lata była celowo wymazywana. Na wyróżnienie zasługują jego monografie: *Adam Didur we Lwowie*²⁸, poświęcona wielkiemu śpiewakowi operowemu pochodzącemu z Podkarpacia; monografia *Szkice z dziejów wokalistyki we Lwowie* (we współautorstwie z T. Mazepą)²⁹, ukazująca proces kształtowania się instytucjonalnego nauczania sztuki wokalnejszej we Lwowie, oraz dwutomowe dzieło pt. *Шлях до музичної Академії у Львові* [Droga do Akademii Muzycznej we Lwowie]³⁰. Ta fundamentalna praca, będąca wynikiem wieloletnich kwerend archiwalnych i badań źródłowych jest nie tylko rekonstrukcją dziejów najważniejszych instytucji związanych ze szkolnictwem muzycznym Lwowa, ale i swoistą encyklopedią lwowskiego życia muzycznego.

W swoich badaniach L. Mazepa niejednokrotnie podkreślał, że różnorodna, wieloetniczna galicyjska kultura muzyczna rozwijała się przez wieki we wspólnej przestrzeni kulturowej i nie zawsze ten proces przebiegał bezkonfliktowo. Historia jest pełna przykładów ostrych konfliktów międzyetnicznych, odbywających się również i na polu kultury. Lecz zdaniem badacza przedstawiciele świata artystycznego, wszelkiego rodzaju konfrontacje i konflikty starali się zażegnawać, co znajduje odzwierciedlenie w faktach historycznych. Ten temat – relacje, problemy i perspektywy współpracy polsko-ukraińskiej – znalazły swój wyraz w szeregu publikacji L. Mazepy, m.in. w opracowaniu *Polacy we Lwowie*³¹, wykonanym na zamówienie Instytutu Ukrainoznawstwa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy im. I. Krypjakewycza w 1996 r.

Dla wielu zainteresowanych historią kultury muzycznej Lwowa i Galicji jego publikacje stały się prawdziwym odkryciem. Konsekwencją jego bogato udokumentowanych i wiarygodnych badań dotyczących kultury muzycznej Lwowa i Galicji była zmiana w dotychczasowym podejściu do chronologii poszczególnych wydarzeń z życia muzycznego, w sposobie interpretacji oraz systematyzacji zjawisk muzycznych i artystycznych. Do dziś publikacje L. Mazepy pozostają bogatym źródłem wiedzy o szeroko pojętej galicyjskiej kulturze muzycznej, posiadają fundamentalne znaczenie dla badań nad kulturą muzyczną Lwowa i Galicji oraz służą promocji jej wielokulturowego dziedzictwa narodowego.

Jego naukowym credo w działaniach badawczych zawsze była wierność faktom i źródłom historycznym, obiektywizm i wiarygodność, unikanie tendencyjnych, ideologicznych, nacjonalistycznych lub politycznych podtekstów. Na tę cechę jego publikacji wskazuje muzykolog Luba Kijanowska: „Dla profesora

²⁸ L. Mazepa, *Adam Didur we Lwowie*, Wrocław 2002.

²⁹ T. Mazepa, L. Mazepa, *Szkice z dziejów wokalistyki we Lwowie*, Wrocław 2008.

³⁰ Л. Мазепа, Т. Мазепа, *Шлях до Музичної академії у Львові*, Львів 2003, t. 1, t. 2.

³¹ Л. Мазепа, *Поляки у Львові* [w:] *Львів. Історичні нариси*, red. Ярослав Ісаєвич, Феодосій Стеблій, Микола Литвин, Львів 1996, s. 520–542.

Mazepy praca naukowa była zawsze przede wszystkim żmudnym, konsekwentnym, cierpliwym szlakiem ku jak najbardziej pełnemu i rzetelnemu odtworzeniu **obiektywnego** obrazu tego, co wydarzyło się trzysta, dwieście czy trzydzieści lat temu, zbliżenie się do pełnej i **wolnej od stronniczości** atmosfery tych dalekich lat na tyle, na ile pozwala dystans czasu”³². W takim podejściu do uprawiania muzykologii nie sposób nie dostrzec wpływu lwowskiej szkoły muzykologicznej profesora Adolfa Chybińskiego.

Leszek Mazepa był muzykiem w najszerszym tego słowa znaczeniu: muzykologiem, badaczem, pedagogiem, organizatorem – i w każdej z tych dziedzin osiągnął sukces. Będąc Polakiem, dobrze obeznanym zarówno z kulturą polską, jak i ukraińską, potrafił wznieść się ponad wąskie interesy narodowe i stworzyć całościową, bazującą na niepodważalnych dokumentach muzyczną historię Lwowa i Galicji.

Jako podsumowanie, chciałabym przytoczyć jego słowa z nieopublikowanego artykułu, który napisał w 2014 r.: „Naukowiec, prawdziwy naukowiec, powinien umieć uwolnić się od prób interpretacji wydarzeń i zjawisk historycznych pod wpływem tendencyjnych, ideologicznie jednostronnych, można nawet powiedzieć ksenofobicznych osobistych przekonań. Powinien zawsze trzymać się zasady «złotego środka», nie popadać w skrajności, a zwłaszcza – nie popadać w skrajny ekstremizm, szowinizm, nietolerancję, które mogłyby uniemożliwić zrozumienie argumentów strony przeciwnej. Nauka nie powinna być zideologizowana. W przeciwnym razie będzie przedstawiać fałszywy i zniekształcony obraz rzeczywistości. [...] Te i wiele innych czynników powinien zawsze uwzględniać w swojej pracy każdy badacz dziejów kultury muzycznej Galicji, który dąży do prawdziwego ukazania kontekstów jej rozwoju”³³. Te słowa można potraktować nie tylko jako przesłanie do muzykologów badających muzyczną kulturę Galicji, ale i jako kwintesencję postawy naukowej i życiowej Leszka Mazepy.

Bibliografia

- Chylinska T., Kolbin D., Mazepa L., Wirsta A., Lviv [w:] *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, ed. S. Sadie, Vol. 11, London 1980, p. 381–382.
- Kolbin D., Mazepa L., Lemberg [w:] *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik*, red. F. von Blume, Bd. 16: Supplement 2: Eardsen – Zweibrücken, Kassel 1976, s. 1111–1114.
- Mazepa L., *Adam Didur we Lwowie*, Wrocław 2002.
- Mazepa L., *Powrót do korzeni niektórych instytucji – nowa tendencja w ostatnich czasach*, Rzeszów – Lwów 2014, rękopis.

³² Т. Мазепа, *Лесек Мазепа. Біо-бібліографічні...*, s. 163.

³³ L. Mazepa, *Powrót do korzeni niektórych instytucji – nowa tendencja w ostatnich czasach*, Rzeszów – Lwów 2014, rękopis.

- Mazepa L., *Rozmyślania i wspomnienia o Lwowie i lwowiakach*, Lwów 2011.
- Mazepa L., *Vaclav Huml u Lavovu*, „Muzika” 1973, nr 1, s. 21–24.
- Mazepa T., Mazepa L., *Szkice z dziejów wokalistyki we Lwowie*, Wrocław 2008.
- Pucek Z., *Galicyskie doświadczenie wielokulturowości a problem więzi społecznych* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 2, red. J. Chłopecki, H. Mańdurowicz-Urbańska, Rzeszów 1995, s. 11–26.
- Wódz J., Wódz K., *Galicyska tożsamość mozaikowa czy mozaika tożsamości galicyjskich* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 2, red. J. Chłopecki, H. Mańdurowicz-Urbańska, Rzeszów 1995, s. 49–59.
- Клин В., Мазепа Л., *Концертно-музичне життя* [w:] *Історія української музики (кінець XIX – початок XX ст.)*, Київ 1991, т. 3, s. 314–338.
- Мазепа Л. З., *Развитие музыкального образования во Львове (XV–XX ст.)*, rozprawa doktorska, Москва 1985, т. I, т. II.
- Мазепа Л., *Львов* [w:] *Музыкальная энциклопедия*, red. Ю. Келдыш. Москва 1976, т. 3, s. 346–350.
- Мазепа Л., Мазепа Т., *Шлях до Музичної академії у Львові*, Львів 2003, т. 1, т. 2.
- Мазепа Л., *Поляки у Львові* [w:] *Львів. Історичні нариси*, red. Ярослав Ісаєвич, Феодосій Стеблій, Микола Литвин, Львів 1996, s. 520–542.
- Мазепа Т., *Лешек Мазепа. Біо-бібліографічні відомості та інші матеріали*, Львів 2005.
- Муха А., Мазепа Л., *Музично-театральне життя* [w:] *Історія української музики (кінець XIX – початок XX ст.)*, Київ 1991, т. 3, s. 276–313.

LESZEK MAZEPA – RESEARCHER OF THE MUSICAL CULTURE OF LVIV AND GALICIA

Abstract

The article deals with a well-known musicologist, researcher of the musical culture of Lviv and Galicia, cultural and public figure, long-time academic at the Mykola Lysenko Lviv National Music Academy and the Faculty of Music of the Rzeszow University Leszek Mazepa. The article analyses his biography, describes the process of formation of his worldview system and a set of scientific positions, their implementation in scientific, cultural and public activities. On the basis of the analysis of the most innovative and significant works, the principles of his scientific activity are systematised and generalised. The author outlines the range of scientific interests of L. Mazepa, the peculiarities of his style of scientific activity, the specifics of argumentation, discussion and polemics regarding established pseudo-scientific positions. Consideration of the methodological foundations, arguments and beliefs of the scientist in the field of comprehensive analysis of multicultural sources of musical history of the region creates the basis for assessing the significance of his achievements and further research in each of the areas initiated by L. Mazepa.

Keywords: Leszek Mazepa, musicologist, musicology, musical culture of Lviv and Galicia, musical education, history, Polish-Ukrainian relations